

ההשקעה במשק

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1967 חל בהשקעה הגולמית צמצום נוסף וגדול יותר מאשר בשנת 1966 — ירידה ריאלית של כ-26 אחוזים, לעומת השנה הקודמת. ההשקעה היתה נמוכה בסכום של מיליארד ומאתיים מיליון ל"י בקירוב (במחירי 1966) — בהשוואה לשנת השיא בהשקעות — 1964. במחירים שוטפים הסתכמה ההשקעה הגולמית בשנה זו ב-1,863 מיליון ל"י, לעומת 2,504 מיליון ל"י ב-1966 וכ-3 מיליארד בשנים 1964–1965.

בהשקעות בנכסים קבועים חלה בשנה האחרונה ירידה ריאלית של כ-20 אחוזים, ובמלאי מוצרים וחומרים חל צמצום בסכום של כ-66 מיליון ל"י מתחילת השנה לסופה. עיקר הירידה בהשקעה התרכזה בבנייה למגורים, שהיתה נמוכה בשליש בערך מההשקעה בה ב-1966 והגיעה רק לכמחצית ערך הבנייה למגורים ב-1965. ההשקעה בענפי המשק, למעט דיור, ירדה ב-14 אחוזים, לאחר צמצום של כ-20 אחוזים ב-1966.

לשינוי הבולט בהשקעות בשנתיים האחרונות השפעה כפולה: הירידה בהשקעות הביאה להקטנת הביקוש המקומי והתוצר בשנים אלה. עם ירידה זו היוותה ההשקעה רק כ-14 אחוזים מסך הביקוש המקומי, לעומת כ-19 אחוזים ב-1966, וממוצע של 25 אחוזים בשנים 1960 עד 1965. נוסף על כך משתקפת ירידה זו בהאטה ניכרת בגידול מלאי ההון בכל ענפי המשק ובאופן מיוחד בתעשייה. מלאי ההון הגולמי, המשקף את כושר הייצור במשק, גדל ב-1967 ב-5 אחוזים בלבד, לאחר גידול של 7 אחוזים ב-1966, ובהשוואה לגידול ממוצע של כ-11 אחוזים בשנים 1960 עד 1965 גידול מלאי ההון הגולמי בתעשייה ב-1967 היה קטן עוד יותר והסתכם ב-2 אחוזים בלבד.

באמצע שנת 1967 חל, כנראה, מפנה במהלך ההשקעות וסך ההשקעה בשנה זו כולה משקף צירוף של שתי מגמות נוגדות במשך השנה: ירידה, שהחלה עוד ב-1965, ונמשכה בקצב גובר במחצית הראשונה של 1967, עד לנקודת השפל באמצע השנה. מהרביע השלישי של 1967 ניכרת התאוששות בהשקעות, המבטאת בעיקר את היציאה מהרמה הנמוכה בתקופת המלחמה (עיין בלוח ה'1 ובדיאגרמה ה'1). ברביע השני של השנה, הכולל את תקופת המלחמה ומצב הכוננות שלפניה, ירדה רמת ההשקעות בנכסים קבועים לכדי 51 אחוזים מההשקעה הממוצעת לרביע ב-1966. רביע זה מהווה נקודת שפל בכל סוגי ההשקעות — בבתי מגורים, בבניינים שלא למגורים ועבודות עפר שונות, במכונות וציוד ובכלי תחבורה. העלייה המתונה ברביעים השלישי והרביעי החזירה את ההשקעות בנכסים קבועים למעט אגיות ומטוסים לרמה של סוף שנת 1966.

את השינויים במגמות ההשקעה הגולמית יש לראות על רקע הגידול המהיר והרצוף שחל בה בין 1956 ל-1964. בתקופה זו גדלה ההשקעה הריאלית בשיעור ממוצע של כ-12 אחוזים לשנה, ואילו בשנת השיא 1964 חלה עלייה של 25 אחוזים. בסוף 1964 ובתחילת 1965 החלה להסתמן הצטברות של נכסים בלתי מנוצלים, ואף על פי כן הוגברה הפעילות בבנייה בגלל החשש מפני

ההשקעה הגולמית המקומית לפי רבעי שנה, 1964 עד 1967

(מדדי כמות ; הבסיס : ממוצע תלת חודשי 1966=100)

מכונות, ציוד כלי רכב * ומלאי	מבנים ועבודות עפר שלא למגורים	מבני מגורים	סך כל ההשקעה הגולמית המקומית, למעט אניות ומטוסים	סך כל ההשקעה הגולמית המקומית		
122	106	111	113	124	I	1964
126	112	114	117	120	II	
125	119	119	121	124	III	
117	122	122	120	123	IV	
108	122	134	121	126	I	1965
120	112	127	119	124	II	
114	125	120	120	119	III	
122	115	118	118	116	IV	
124	116	113	118	121	I	1966
96	98	107	100	97	II	
95	98	94	96	97	III	
85	88	87	86	86	IV	
51	96	73	73	79	I	1967
25	69	49	48	51	II	
86	94	75	85	85	III	
90	97	73	87	80	IV	

* למעט אניות ומטוסים.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הטלת הגבלות על הבנייה מצד הממשלה. לעומת הגידול המוגבר בהיצע נכסי ההשקעה, פעלו בשנתיים האחרונות גורמים שונים לירידת הביקוש להשקעות :

— הצמצום במספר העולים¹ מוריד במישרין ובעקיפין את הביקוש לדירור, לבניינים ציבוריים שונים ולנכסי ייצור המספקים את הביקוש הנוסף של העולים.

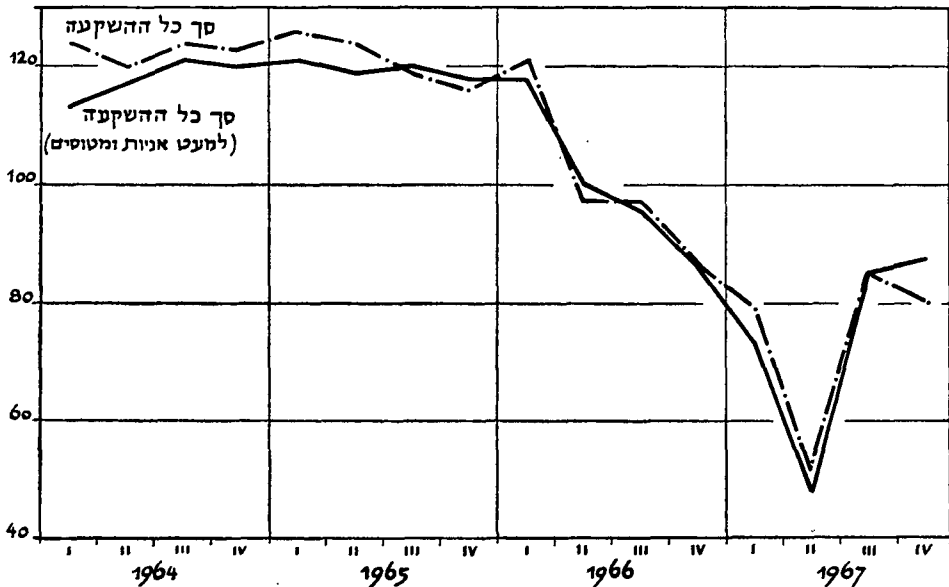
— הירידה בהעברות של פרטים מחו"ל המיועדות להשקעה היתה גורם חיצוני נוסף שפעל גם הוא להקטנת הביקוש להשקעות, בדירור ובענפי המשק האחרים. בשנת 1967 היה סכום הפיצויים האישיים החד-פעמיים² מגרמניה, נמוך ב-45 אחוזים בערך מהסכום המתאים ב-1964, לאחר ירידה רצופה מאז. העברות ההון הפרטיות מחו"ל, למטרות השקעה בכל ענפי המשק,

¹ "מאזן ההגירה" הסתכם בכ-4,000 עולים בלבד בשנה האחרונה, לעומת כ-8,000 ב-1966, כ-20 אלף ב-1965 וכ-50 אלף לשנה בשנים שבין 1961 ל-1964.

² הפיצויים האישיים החד פעמיים הם סך כל הפיצויים האישיים בניכוי תשלומי רנטות ופנסיות המתקבלים באופן שוטף. הסכום שיועד להשקעה במגורים מתוך פיצויים אלה נאמד, על בסיס סקרי החיסכון, ב-200 מיליון ל"י בקירוב בשנת 1964 וב-120 מיליון ל"י בערך ב-1967.

ההשקעה הגולמית המקומית לפי רבעי שנה, 1964 עד 1967

(מדדי כמות ; הבסיס : ממוצע תלת חודשי 1966=100)

הגיעו ב-1967 רק לכדי 14 אחוזים מרמתן בשנת 1964, לאחר ירידה של כ-73 אחוזים בשנה האחרונה.

גורמים אלה פעלו אף הם ליצירת עודף מבנים מסוגים שונים, כגון : דירות, מבני תעשייה, בתי עסק ומשרדים, שקיומו נמשך עד 1967.

בשנת 1966 נוספה לגורמי הצמצום מדיניות המיתון הממשלתית שפעלה להורדת ההשקעות בעיקר על-ידי הקטנת תקציבי הפיתוח ועיכוב, או מניעת התחלתם, של פרויקטים גדולים. בשנת 1967 ובעיקר במחצית השנייה החלה הממשלה בפעילות בכיוון נגדי : הגדלת תקציב הפיתוח וזירוז פרויקטים, כשכוונתה העיקרית חיסול השפל והקטנת האבטלה של גורמי הייצור. השקעות הסקטור הציבורי ב-1967 עלו ב-5 אחוזים על השקעותיו ב-1966. כן עלה במידה ניכרת מימון ההשקעות הפרטיות על ידי הסקטור הציבורי.

בהשקעות הסקטור הפרטי נמשכה, לעומת זאת, הירידה גם בשנת 1967. מגמה זו נקבעה, כנראה, במידה רבה על יסוד השפל בביקוש הכללי במשק, והציפיות ששררו עד אמצע השנה להמשך השפל וחוסר סיכוי לעליית הרווחיות. ניתן להניח, שלירידה ברווחיות בשנת 1966, ויתכן שגם להאטה בקצב הגידול של התפוקה¹, בכמה מהענפים, שבהם יש לסקטור זה משקל גבוה, היתה השפעה חזקה על ציפיות המשקיעים.

הפעילות הממשלתית להגברת השקעות הסקטור הפרטי התבטאה בעיקר בתיקוני החוק לעידוד השקעות הון ובהגדלת המילואות הישירים לסקטור הפרטי. חוק זה מאפשר עתה למשקיע במפעל

¹ הירידה בתפוקת ענף הבנייה בשנים האחרונות הביאה כנראה לצמצום ההשקעות בציוד לבנייה ב-1966 ו-1967 בשלושה רבעים בקירוב לעומת הרכישות של ציוד זה בשנים 1962-1965.

ההשקעה הגולמית וההשקעה הנקייה, 1961 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת						1967 *	1966	1965	1964	1963	1962	1961
1967	1966	1965	1964	1963	1962							
(מיליוני ל"י)						(אחוזים)						
968	1,255	1,455	1,892	1,952	1,613	1,401	30	16	30	3	-17	-13
472	687	726	866	974	781	528	46	6	19	12	-20	-32
92	125	103	182	86	110	-66	36	-18	77	-53	28	—
1,532	2,067	2,284	2,940	3,012	2,504	1,863	35	10	29	2	-17	-26
438	631	765	878	1,022	1,144	1,240	44	21	15	16	12	8
1,094	1,436	1,519	2,062	1,990	1,360	623	31	6	36	-3	-32	-54
1,420	1,472	1,604	1,998	1,981	1,613	1,389	4	9	25	-1	-19	-14
472	550	631	701	790	871	939	17	15	11	13	10	8
948	922	973	1,297	1,191	742	450	-3	6	33	-8	-38	-39
657	828	819	909	974	781	528	26	-1	11	7	-20	-32
170	187	207	227	250	273	290	10	11	10	10	9	6
487	641	612	682	724	508	238	32	-5	11	6	-30	-53
2,077	2,300	2,423	2,907	2,955	2,394	1,917	11	5	20	2	-19	-20
108	137	107	185	84	110	-62	27	-22	73	-55	31	—
2,185	2,437	2,530	3,092	3,039	2,504	1,855	12	4	22	-2	-18	-26
642	737	838	928	1,040	1,144	1,229	15	14	11	12	10	7
1,543	1,700	1,692	2,164	1,999	1,360	626	10	—	28	-8	-32	-54

במחירים שוטפים
ההשקעה הגולמית בענפי המשק
ההשקעה הגולמית בבתי מגורים
ההשקעה הגולמית במלאי

כל ההשקעה הגולמית
בניכוי: הבלאי

ההשקעה הנקייה

במחירי 1966
ההשקעה הגולמית בענפי המשק
בניכוי: בלאי בענפי המשק

ההשקעה הנקייה בענפי המשק

ההשקעה הגולמית במגורים
בניכוי: הבלאי במגורים

ההשקעה הנקייה במגורים

סך כל ההשקעה הגולמית
בנכסים קבועים
ההשקעה במלאי

סך כל ההשקעה הגולמית
בניכוי: הבלאי

סך כל ההשקעה הנקייה

* אינו כולל השקעות בירושלים המזרחית שהגיעו בשנת 1967 ל-5 מיליון ל"י בקירוב.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

"מאושר" לקבל מענק המגיע עד לשליש מערך ההשקעה (במכונות וציוד, באיזור פיתוח) ולקבל הלוואות פיתוח בריבית נמוכה¹ למעשה, ניתנת כאן סובסידיה לא מבוטלת להשקעות בנכסים קבועים, דבר המקטין את הסיכון שבהשקעה מנקודת ראותו של המשקיע. אולם המענק עלול גם להביא להשקעות עתירות הון יותר מהכדאי מבחינת המשק כולו. אולם, כנראה, אין להמנע מדרך זו אם נרצה להשיג בתנאים הקיימים, את כל מטרות החוק: הגברת ההשקעות והפנייתן לאזורי פיתוח ולענפי יצוא. התיקונים החדשים אושרו עוד ברבע הראשון של 1967, ותחולתם רטרואקטיבית מהראשון ליולי 1966, אך סביר להניח שתרומתם להשקעות בפועל תתבטא רק כעבור תקופה ממושכת, גם אם לא היה חל עיכוב מיוחד בגלל המלחמה.

מגמת הירידה בהשקעות שאפיינה את שנת 1966 ונמשכה בתחילת 1967, הוחמרה בתקופת הכוננות והמלחמה. עם הגיוס הכללי, בחודשים מאי-יוני, נדחו קודם כל הפעולות שאינן קשורות למאמץ הבטחוני. ההשקעות הן בין הראשונות להיפגע בזמן של חוסר ביטחון ואי יציבות מדינית. כך חלו הפסקות בהקמת בניינים ומבנים שונים וכן בייצור וביבוא של מכונות וציוד.

בעקבות המלחמה חלה התעוררות בביקוש הישיר² והעקיף להשקעות, בעיקר כתוצאה מהרחבת הצרכים הבטחוניים ומהציפיות לגידול בביקוש הכללי במשק. בכיוון זה השפיעו, למשל, הזמנות משרד הביטחון מהתעשייה המקומית, הן להשלמת המלאי והן לסיפוק צרכים חדשים והחלפת יבוא; הגידול באוכלוסיית ישראל עם איחוד ירושלים, הרחבת הסחר עם "השטחים המוחזקים" והציפייה לגידול בתיירות. כן התעורר הצורך בהחלפת כלי רכב מסוגים שונים וציוד שנפגע, או התבלה, במשך המלחמה, כגון אוטובוסים ומשאיות. אך להתעוררות הפעילות בתקופה האמורה היתה השפעה מועטת בלבד על ההשקעות למעשה ב-1967, מחמת הפיגור בהוצאת הרצון להשקיע מן הכוח אל הפועל. עם הביקוש המיוחד בעקבות המלחמה החלו ניכרים במחצית השנייה של 1967 תוצאות הפעולה האנטי-מחזורית של הממשלה בתחום ההשקעות, שכוונה בעיקר להגברת התעסוקה. בסיכום כללי נראה, שחל גידול רב בהשקעות בכבישים ודרכים, בהכשרת קרקע, בבנייה לתיקון נזקי המלחמה, בייצור, בדואר ותקשורת ובבנייה ממשלתית אחרת.

ההשקעה הנקייה מבילאי³ ירדה בשנת 1967 לסכום של 630 מיליון ל"י בלבד, דהיינו שלישי מערך ההשקעה הגולמית בשנה זו, וכמחצית מההשקעה הנקייה ב-1966. בכך משתקפת הירידה החרیפה בהשקעה הגולמית ועם זאת העלייה באומדן הבלאי, שהוא פונקציה של מלאי ההון במשק ושל הרכבו. בשנה האחרונה, זו הפעם הראשונה, היתה ההשקעה הנקייה בענף החרושת שלילית. כלומר, בשנה זו חלה, כנראה, ירידה בפוטנציאל הייצור הגלום בענף זה. ההשקעה הגולמית בחרושת ירדה ב-30 אחוזים בקירוב הן בשנת 1966 והן ב-1967. לעומת זאת, עלה אומדן הבלאי בתעשייה בשנה האחרונה והיה גבוה ב-26 אחוזים מההשקעה הגולמית. מאז שנת 1965 חלה האטה כללית בקצב גידולו של מלאי ההון הגולמי⁴, המשקף את כושר

¹ התנאי להכרה במפעל כ"מפעל מאושר" הוא הקמתו באיזור פיתוח ו/או ייעוד יותר ממחצית תפוקתו ליצוא. נוסף למענק ולהלוואות שזוכרו לעיל הוא פטור ממסים עקיפים על נכסי ההשקעה וזכאי לניכוי פחת מואץ, להשתתפות בהוצאות להדרכת עובדים והקלות שונות נוספות, כגון — פטור ממס הכנסה בחמש השנים הראשונות בהן המפעל חייב במס.

² ההשקעה הישירה במזרח ירושלים במחצית השנייה של 1967 היתה 5 מיליון ל"י בקירוב. כן מהווה המלחמה גורם ישיר להשקעות שנעשו בהכשרת קרקע בעמק איילון, בדרכים וכבישים שונים, בהקמתם מחדש של מבנים שנפגעו ועוד. ההשקעה ב"שטחים המוחזקים" אינה נחשבת חלק מההשקעה בישראל.

³ ההשקעה הנקייה מבילאי מודדת את השינויים בפוטנציאל הייצור הגלום בנכסי ההון במשק, עד תום תקופת השירות הכלכלי שלהם.

⁴ הסבר מוגה זה ואחרים, המוזכרים כאן — מצוי בספרו של א"ל געתון; הון, תעסוקה ותפוקה בישראל, 1950 עד 1959, בנק ישראל, ירושלים 1961, פרק א'. דיון מפורט בהבדלים בין מלאי ההון הגולמי לבין מלאי ההון הנקי נמצא במאמרו של א"ל געתון "התפתחות מלאי ההון הגולמי והנקי ויחסי הגומלין ביניהם", רבעון לכלכלה מס' 49-50, יוני 1966.

הייצור השוטף הקיים במשק, בכל אחד מן הענפים. גם באומדן זה בולטת הירידה החזקה בשיעור הגידול בענפי התעשייה והחקלאות, שעמדו בשנת 1967 על 2-3 אחוזים בלבד לעומת ממוצע של 6 אחוזים בחקלאות ו-10 אחוזים בתעשייה, בשנים 1960-1965.

עם ההאטה בגידול הריאלי של מלאי ההון חלה בשנת 1967 ירידה של כ-5 אחוזים במספר המועסקים במשק. משום כך גדל בכל זאת בשנה זו מלאי ההון למועסק בשיעור גבוה יותר מאשר בשנים קודמות – 12 אחוזים בשנת 1967, לעומת כ-7 אחוזים בממוצע בשנים 1960 עד 1965 (עיין לוח ה'-14).

הירידה בתעסוקה ובתוצר הלאומי הנובעת מצמצום ההשקעות במשק, מושפעת בעיקר ממרכיב הייצור המקומי הגבוה בהשקעה בבנייה ובעבודות עפר. לעומת זאת, כשני שלישי מההשקעות במכונות וציוד מקורם ישירות ביבוא. אינדיקטורים מקורבים מראים כי מאז 1962 חלה, כנראה, עלייה בחלקו של הציוד שעבר תהליך ייצור כלשהוא בארץ. התיקרתו היחסית של הציוד המיובא, כתוצאה מהפיחות בסוף 1967, מעודד המשך תהליך זה בעתיד.

בשנת 1967 היתה ירידה חריפה בחסכון הלאומי הגולמי שהיתה גדולה יותר מהירידה בהשקעות, כך שיבוא ההון היווה אחוז גבוה יותר בהשקעה, מאשר בשנים קודמות. בשנת 1967 היווה החסכון הגולמי רק כ-32 אחוזים מההשקעה, לעומת כ-49 אחוזים בשנים 1965-1966.

2. ההשקעות לפי הסקטור המשקיע¹

כל הירידה בהשקעות בענפי המשק (למעט דיור) בשנת 1967, נובעת מירידת השקעות הסקטור הפרטי, בעוד שהשקעות הסקטור הציבורי והחברות שבשליטתו עלו ב-5 אחוזים בשנה זו. כתוצאה מכך חלה עלייה תלולה בחלקן של ההשקעות שבבעלות הסקטור הציבורי מכ-46 אחוזים מכלל ההשקעות בענפי המשק ב-1966 ל-56 אחוזים בערך בשנה האחרונה (עיין בלוחות ה'-3 וה'-4). בשנים 1962 עד 1965 נע חלקו של הסקטור הציבורי בין 44 ל-49 אחוזים. הגידול הבולט בשנה האחרונה משקף הן את העלייה במשקלם של הענפים הנמצאים בבעלות מלאה של הסקטור הציבורי, כגון חשמל ומחצבים, והן את הגידול בחלקה של ההשקעה הציבורית בכל אחד מהענפים האחרים, פרט לחרושת.

כמעט כל ההשקעות הישירות של הממשלה ומפעליה, הרשויות המקומיות והמוסדות הלאומיים, הן השקעות תשתית המכוונות לשיפור התחבורה והקשר, ולהרחבת שירותים ציבוריים שונים. המדיניות להקדים ביצוען של תכניות פיתוח החלה בסוף 1966, אולם הוחלל בביצוען של תכניות אלה רק במשך שנת 1967 ובעיקר במחצית השנייה של השנה. תכניות אלה כללו סלילת כבישים, הכשרת קרקע, ייעור, הרחבת רשת הטלפונים והקמת בניינים ציבוריים שונים. חלק מהשקעות אלה קלט רבים מהמועסקים בעבודות היוזמות ב-1967, שמספרם היה גבוה פי ארבעה בממוצע ממספרם ב-1966.

החברות הציבוריות משקיעות בעיקר במכרות ומחצבים, חשמל, מפעלי מים, ספנות ותעופה. השינויים הבולטים בהשקעות בתחומים אלה בשנת 1967 הם שניים: גידול ניכר בהשקעות במכרות ומחצבים, עם ביצוע השלב השני של תוכניות ההרחבה במפעלי ים המלח; ולעומת זאת ירידה בהשקעות בספנות ותעופה, בעיקר עקב מכירת האנייה "שלום".

השקעות המוסדות שלא למטרת רווח מתרכזות בענף השירותים, ורובן מבוצעות בשירותי בריאות, חינוך גבוה ומחקר. הן נקבעות, כנראה, במידה רבה על ידי ההעברות המתקבלות במוסדות אלה מחו"ל. ההעברות שהם מקבלים מהסקטור הציבורי מיועדות למימון ההוצאות השוטפות.

¹ הסקטור המשקיע מוגדר, לגבי ענפי המשק (למעט דיור), כסקטור הקונה את נכסי ההשקעה, כלומר, הבעל הסופי. להגדרת הסקטורים השונים עיין בהערות ללוח ה'-3.

לוח ה' 3

ההשקעה בנכסים קבועים בענפי המשק לפי הסקטור המשקיע, או היחם, 1962 עד 1967

שיעור שינוי — כל שנה לעומת קודמתה					1967	1966	1965	1964	1963	1962	
1967	1966	1965	1964	1963							
(אחוזים)					(מיליוני ל"י במחירי 1966)						
ההשקעה בענפי המשק (למעט דיור) לפי הסקטור המשקיע:											
ממשלה, רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים											
8	-16	18	17	22	322	298	356	302	259	212	
-9	-15	12	63	11	164	181	214	191	117	105	מפעלים ממשלתיים *
13	-14	-31	26	-16	288	256	297	430	341	405	חברות הסקטור הציבורי **
סך כל ההשקעות בבעלות הסקטור הציבורי											
5	-15	-6	29	-1	774	735	867	923	717	722	
מוסדות שלא למטרת רווח עסקים פרטיים ***											
-21	22	-2	16	38	127	160	131	134	116	84	
-32	-27	4	22	16	488	718	983	941	771	666	
סך כל ההשקעות בבעלות הסקטור הפרטי											
-30	-21	4	21	18	615	878	1,114	1,075	887	750	
-14	-19	-1	25	9	1,389	1,613	1,981	1,998	1,604	1,472	סך ההשקעה בכל הסקטורים
ההשקעה בבתי מגורים לפי הסקטור היוזם:											
-42	-25	4	9	-21	153	263	353	338	310	390	בנייה ציבורית למגורים
-38	-17	9	12	16	375	518	621	571	509	438	בנייה פרטית למגורים

* המפעלים העסקיים של הסקטור הציבורי, כולל: דואר, רכבת, שדות תעופה, גמלים ומפעלים של הרשויות המקומיות.
 ** החברות שבידי הסקטור הציבורי אפשרות הכרעה בהנהלתן. אינו כולל השקעות בחברות התעשייה של מערכת הביטחון.
 *** מחושב כשארית.

המקור: 1962 עד 1965 — הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (לא מתוקן), לאחר התאמות הנוכחות משוני בהגדרה.
 1966 ו-1967 — אוכדני בנק ישראל.

התחלקות ההשקעה בנכסים קבועים בענפי המשק לפי הסקטור המשקיע, או היוזם, 1962 עד 1967
(אחוזים)

1967	1966	1965	1964	1963	1962	
						ההשקעה בענפי המשק (למעט דיור) לפי הסקטור המשקיע:
23	19	18	15	16	14	הממשלה, רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים
12	11	11	10	8	7	מפעלים ממשלתיים
21	16	15	21	21	28	חברות הסקטור הציבורי
56	46	44	46	45	49	סך כל ההשקעות בבעלות הסקטור הציבורי
9	10	6	7	7	6	מוסדות שלא למטרת רווח
35	44	50	47	48	45	עסקים פרטיים
44	54	56	54	55	51	סך כל ההשקעות בבעלות הסקטור הפרטי
100	100	100	100	100	100	סך ההשקעה בכל הסקטורים
						ההשקעה בבתי מגורים לפי הסקטור היוזם:
29	34	36	37	38	47	בנייה ציבורית למגורים
71	66	64	63	62	53	בנייה פרטית למגורים
100	100	100	100	100	100	סך כל ההשקעה בבתי מגורים
48	42	41	43	42	48	סך כל ההשקעה הציבורית
52	58	59	57	58	52	סך כל ההשקעה הפרטית
100	100	100	100	100	100	סך כל ההשקעה בנכסים קבועים (לרבות דיור)

ה מקור: לוח ה"ב.

משקל ההשקעות הפרטיות גבוה במיוחד במפעלי חרושת, בבנייה, בבתי מסחר, בבתי הארחה, במשקים חקלאיים, ברכישת כלי רכב מסחריים ובשנת 1967 גם ברכישת אניות. השיקול המכריע של העסקים הפרטיים בביצוע השקעות הוא הסיכוי לרווחים בעתיד. הציפיות לרווחים תלויות, בין היתר, ברווחיות בעבר ובהווה וכן בהתפתחות הכללית של הפעילות המשקית, כפי שהיא משתקפת בתפוקה ובמכירות. הירידות החריפות של ההשקעות הפרטיות בשנתיים האחרונות (כ-20 אחוזים בשנת 1966 וכ-30 אחוזים בשנת 1967) עולות בקנה אחד עם הירידה הניכרת ברווחיות ב-1966 והקיפאון בתוצר הלאומי בשנתיים האחרונות. כן חלה מאז 1965 ירידה מתמדת בהעברות ההון הפרטיות מחו"ל למטרות השקעה. בשנת 1967 חלה עלייה ברווחיות — התמורה ליחידת הון¹ גדלה במידה ניכרת, לאחר ירידה חריפה ב-1966, וחזרה לרמה של שנת 1965. עם הגידול בביקוש ובתוצר בסוף השנה החלה התאוששות גם בהשקעות הפרטיות. צפיות לעליית הרווחיות בעתיד התעוררו במשך השנה גם בעקבות היציבות במחירים ובשכר העבודה במשך שנת 1967, אשר עם עליית פריזון הייצור גרמו לירידה בהוצאות הייצור ליחידת תפוקה אחרי עלייה רבה בשנים הקודמות.

¹ ראה בפרק "המקורות, השימושים וההכנסות", לוח ב'10.

חלקו של הסקטור הציבורי וחברותיו * בכלל ההשקעה בנכסים קבועים (למעט בתי מגורים),
לפי הענף, 1962 עד 1967

(אחוזים)

1967	1966	1965	1964	1963	1962	
26	22	23	24	24	23	חקלאות
100	100	100	100	100	100	השקיה
2	8	7	13	8	10	חרושת ובנייה **
100	100	100	100	100	100	מכרות ומחצבים
100	100	100	100	100	100	חשמל
78	66	56	56	46	63	תחבורה ותקשורת
50	33	40	42	45	42	מסחר ושירותים
סך כל ענפי המשק						
56	46	44	46	45	49	(למעט דיור)

* כולל : ממשלה, רשויות מקומיות, מוסדות לאומיים, מפעלים ממשלתיים וחברות הסקטור הציבורי.
** אינו כולל השקעות בתעשייה של מערכת הביטחון.
ה מ ק ר : חישובי בנק ישראל על בסיס נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רוב ההשקעות בבתי מגורים עובר לבעלותם הסופית של משקי הבית. אך נראה הדבר שבהשקעות אלה ישנה משמעות רבה יותר, מבחינת הסקטור הקובע את ההשקעה, למיון לפי הסקטור היוזם¹. בהתאם לסיווג זה חלה בשנת 1967 עלייה במשקל הסקטור הפרטי בהשקעות בדיור, שינוי בכיוון הפוך לזה שחל ביתר ענפי המשק. חלקה של הבנייה למגורים ביוזמה ציבורית ירד ל-29 אחוזים בשנה זו לאחר שעמד על 34 אחוזים ב-1966. בשנים קודמות היה משקל הסקטור הציבורי גבוה יותר — בשנת 1962, לדוגמא, נעשתה קרוב למחצית ההשקעה במגורים ביוזמת משרד השיכון. הירידה החרפה, של כ-42 אחוזים בהשקעה הציבורית בבתי מגורים ב-1967² נובעת בעיקר מהצטברות מלאי דירות מאז 1964/65, עם צמצום העלייה ארצה. מחצית הבנייה במסגרת הבנייה הציבורית היתה מיועדת בשנים האחרונות לקליטת עולים. הירידה בבנייה הציבורית היתה למעשה גדולה יותר, שכן בשנת 1967 נקנו ע"י הסקטור הציבורי דירות רבות מהבנייה הפרטית. אם נסכם את כל ההשקעה הפרטית במשק, כולל בנייה ביוזמה פרטית למגורים, נקבל ירידה של יותר מ-400 מיליון ל"י בין 1966 ל-1967. ההשקעה הציבורית תרמה לירידה הכללית בהשקעות כ-70 מיליון ל"י, בלבד, ירידה הנובעת כולה מצמצום הבנייה הציבורית למגורים.

3. ההשקעה בענפי המשק

השינוי הבולט בהתחלקות ההשקעה הגולמית בשנת 1967 בין הענפים השונים הוא הירידה במשקל הדיור מכ-33 אחוזים בשנים הקודמות ל-28 אחוזים בשנה זו. העלייה במשקל ענפי המשק

¹ יוזמה מוגדרת כאן כתיכנון (קביעת מקום, סטנדרט ושטח) ופיקוח על הבנייה. היא קשורה בדרך כלל גם במימון חלק ניכר ממנה. רוב הבנייה ביוזמה ציבורית נעשית במסגרת משרד השיכון.

² בניגוד לסך ההשקעות בדיור של הסקטור הציבורי מורה מגמת התחלות הבנייה למגורים ב-1967 על עלייה של 11 אחוזים, לעומת ירידה של 35 אחוזים בהתחלות הבנייה של הסקטור הפרטי (עייין גם בפרק הבנייה).

השינוי הכמותי בהשקעה הגולמית בענפי המשק לפי הענף, 1961 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת								
1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	השקיה	חרושת ובנייה
מכרות ומחצבים	חשמל	תחבורה **	מסחר שירותים וקשר	כל הענפים	כל הענפים פרט לאניות ומטוסים	חקלאות *	השקיה	חרושת ובנייה
78	—	54	13	19	16	-6	13	17
85	46	-19	8	4	12	-6	39	-3
11	-22	17	16	9	11	-12	5	15
4	-4	75	32	25	17	10	-37	12
-41	71	-12	11	-1	4	-12	-13	1
-25	-18	-30	-6	-19	-17	-9	3	-34
11	-14	-17	-13	-14	-14	9	-12	-29

* לרבות נכסי השקעה מתפוקה חקלאית.
 ** למעט דואר ותקשורת.
 המקור: לוח ה' 7, חלק ב'.

האחרים היתה בחקלאות, השקיה, שירותים ומכרות. במשקל ענפי החשמל והתחבורה לא חל שינוי ובמשקל ענף החרושת נמשכה מגמת הירידה (עיין לוח ה' 8). הירידה בחלקו של ענף החרושת (כולל ציוד לבנייה) בהשקעה הגולמית נמשכת כבר מספר שנים: מכ-15 אחוזים בממוצע בשנים 1960 עד 1963, ל-11 אחוזים ב-1966 ו-10 אחוזים ב-1967. ההשקעות בחרושת ובנייה מבוצעות ברובן בידי הסקטור הפרטי, והן מושפעות מאותם גורמים שהוזכרו לעיל כמסבירים את הירידה הכללית בחלקו של סקטור זה בהשקעות.

ירידת הביקוש להשקעות בשלוש השנים האחרונות משתקפת גם היא במידה הרבה ביותר בהשקעות בענף התעשייה והבנייה. סכומם הצטמצם ב-48 אחוזים במחירים קבועים מאז השקעות השיא ב-1964¹. ירידה זו מקיפה את ההשקעות בחרושת, במכרות ומחצבים ומכונות וציוד המיועדים לענף הבנייה ועבודות העפר.

גם בסך כל ההשקעות בתחבורה, למעט קשר, חלה בתקופה שבין 1964 ל-1967 ירידה ריאלית ניכרת של כ-49 אחוזים. ההשקעות בכבישים עלו ב-33 אחוזים בתקופה זו והסתכמו ב-104 מיליון ל"י (במחירי 1966) בשנת 1967. לעומת זאת, חלה ירידה של כ-55 אחוזים ברכישת כלי רכב מסחריים וצמצום של כ-75 אחוזים בערך ההשקעה באניות ומטוסים. מן הראוי לציין, שבסוג ההשקעות האחרון קיימות בדרך כלל תנודות חריפות ויש מידה רבה של מקריות בכך שאנייה גדולה נרכשת, או נמכרת, בשנה מסוימת. אך בעוד שסדר הגודל של הירידה אינו בעל משמעות, הרי אין ספק

¹ עיין גם בפרק "התעשייה" בסעיף 4.

ההשקעה הגולמית בענפי המשק לפ

(מיליון)

1965

תפוקה חקלאית	ציוד	מבנים	1964	1963	1962	
במחירים						
69	46	29	152	130	137	חקלאות
	16	59	82	124	111	השקיה
	281	123	387	337	275	חרושת ובנייה
	18	32	82	76	65	מכרות ומחצבים
	75	37	63	64	76	חשמל
	294	171	517	283	237	תחבורה (למעט דואר ותקשורת) *
	92		175	50	66	מזה: (א) אניות ומטוסים
	184		181	140	102	(ב) כלי רכב
	18	171	161	93	69	(ג) תחבורה אחרת
	244	458	609	441	354	מסחר, שירותים ודואר *
69	974	909	1,892	1,455	1,255	סך הכל (למעט מגורים)
במחיר						
76	47	29	173	157	179	חקלאות
	16	59	86	136	129	השקיה
	288	123	408	365	318	חרושת ובנייה
	19	32	87	84	76	מכרות ומחצבים
	77	36	66	69	89	חשמל
	297	173	537	306	262	תחבורה (למעט דואר ותקשורת) *
	92		175	50	66	מזה: (א) אניות ומטוסים
	186		190	150	112	(ב) כלי רכב
	19	173	172	106	84	(ג) תחבורה אחרת
	250	459	641	487	419	מסחר, שירותים ודואר *
76	994	911	1,998	1,604	1,472	סך הכול (למעט מגורים)

* בדרך כלל מסווגות ההשקעות בדואר כהשקעות בתחבורה, אולם עקב קשיים סטטיסטיים שנתגלו השנה בסיווג ציוד דואר וציוד שירותים היה הכרח באיחודם של שני סעיפים אלה.

הענף ולפי סוג הנכס, 1962 עד 1967

ל"י

1967				1966				
סך הכל	תפוקה חקלאית	ציוד	מבנים	סך הכל	תפוקה חקלאית	ציוד	מבנים	סך הכל
שוטפים								
157	79	44	34	139	61	47	31	144
68		17	51	77		14	63	75
195		155	40	272		201	71	404
42		8	34	38		18	20	50
81		48	33	93		54	39	112
276		138	138	330		206	124	465
46		46		47		47		92
85		85		137		137		184
145		7	138	146		22	124	189
582		233	349	664		239	425	702
1,401	79	643	679	1,613	61	779	773	1,952
1966								
152	75	43	34	139	61	47	31	152
68		17	51	77		14	63	75
194		153	41	272		201	71	411
42		8	34	38		18	20	51
80		48	32	93		54	39	113
274		135	139	330		206	124	470
45		45		47		47		92
83		83		137		137		186
146		7	139	146		22	124	192
579		230	349	664		239	425	709
1,389	75	634	680	1,613	61	779	773	1,981

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הרכב ההשקעה הגולמית וההשקעה הנקייה בענפי המשק, 1961 עד 1967

(אחוזים)

כל ענפי המשק לרבות דיור	כל ענפי המשק למעט דיור	מסחר ושירותים ודואר	תחבורה למעט דואר	חשמל	מכרות ומחצבים	חרושת ובנייה	חקלאות השקיה	8	5	15	3	3	13	19	66	34	100
ההשקעה הגולמית																	
1963-1961	8	5	15	3	3	3	13	19	66	34	100						
1964	6	3	14	2	3	2	19	22	69	31	100						
1965	5	2	14	2	2	4	16	24	67	33	100						
1966	6	3	11	1	1	4	14	28	67	33	100						
1967	8	4	10	2	2	4	14	30	72	28	100						
ההשקעה הנקייה																	
1963-1961	5	6	13			2	13	23	62	38	100						
1964	3	3	12			1	20	27	66	34	100						
1965	1	2	10			3	16	30	62	38	100						
1966	1	3	1			3	11	40	59	41	100						
1967	2	4	-9			3	9	57	66	34	100						
חלקו של הבלאי בהשקעה																	
1963-1961	57	23	50	57	34	18	37	24	33								
1964	67	41	52	74	25	17	35	25	32								
1965	81	49	60	45	36	19	40	26	35								
1966	94	49	94	60	60	24	54	35	48								
1967	89	59	126	75	78	32	67	55	64								

שמגמת הירידה בשלוש שנים אלה קשורה לרווחיות הנמוכה בספנות ובפרט להפסדים הניכרים מענף הנוסעים¹ (עיין בלוח ה'-9).

ההשקעות בחקלאות והשקיה ירדו מאז 1964 ב-15 אחוזים בקירוב. בהשקיה משקפת הירידה את סיום רוב העבודות של הקמת המוביל הארצי. בחקלאות היתה השנה עלייה של 9 אחוזים בהשקעות, אולם בניכוי השינוי במלאי בעלי חיים² לא חל כל שינוי בהשקעות הענף, לעומת השנה שעברה. יצוין כי השנה גדל משקל העבודות היוזמות בהשקעות בחקלאות, במסגרת פעולות הממשלה לוויסות התעסוקה. מגמת הצמצום בהשקעות הענף נמשכת כבר כעשר

¹ מכירת האנייה "שלום" בסוף 1967, בסכום של כ-45 מיליון ל"י, ומכירת אניות הנוסעים "ציון" ו"ישראל" ב-1966, מצביעים על מקור הצמצום בהשקעה.

² האומדן מוטה כלפי מעלה, כנראה. ראה גם פרק "החקלאות" בסעיף השקעות, מלאי הון ומימון.

ההשקעה הגולמית בענף התחבורה *, 1960 עד 1967

(מיליוני ל"י — במחירי 1966)

1967	1966	1965	1964	1963	1962	1961	1960	
13	17	17	12	5	4	6	3	רכבת
12	40	60	67	31	25	13	11	נמלים
104	75	96	78	59	42	38	26	כבישים **
17	14	19	15	11	13	13	7	אחר ***
146	146	192	172	106	84	70	47	סך הכול
								מכוניות נוסעים
71	114	162	166	130	16	73	43	ומכוניות מסחריות
12	23	24	24	20	96	13	12	אוטובוסים
83	137	186	190	150	112	86	55	סך כל הרכב
31	28	94	173	50	16	131	108	אניות
14	19	-2	2	—	50	36	—	מטוסים
								סך כל
								ההשקעות
274	330	470	537	306	262	323	210	בתחבורה

* למעט דואר ותקשורת, ראה הערה ללוח ה-5.

** כולל השקעות הרשויות המקומיות בצידוד תחבורה, מדרכות, מעברים וכדומה.

*** שדות תעופה, קווי נפט וגז, אחסנה ושונות.

ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

שנים. את הסיבות העיקריות לכך ניתן, כנראה, לאתר בגידול המהיר של היצע התוצרת החקלאית לעומת העלייה האיטית בביקוש¹. עם זה, ייתכן שחלה גם ירידה ברווחיות היחסית של הענפים הקובעים את עיקר ההשקעות בחקלאות, כגון מטעים. ההשקעות המתחייבות מהרחבת גידולי היצוא בשנים האחרונות, כגון בניית חממות, אינן משנות את התמונה הכללית בגלל משקלן הנמוך, ההשקעות בחממות ב-3 השנים האחרונות הסתכמו ב-11 מיליון ל"י בלבד (עיין בלוח ה-10).

סך ההשקעה בענף המסחר והשירותים לרבות דואר ירד מאז 1964 ב-10 אחוזים. ההשקעות בדואר לא ירדו במרוצת השנים הללו, כך שהירידה בענף המסחר והשירותים היא חריפה יותר ומתרכזת בין 1966 ל-1967. עיקר הצמצום היה, כנראה, בהשקעות בבתי עסק ובשירותים אישיים. הענף היחידי שההשקעה בו עלתה בין שנת 1964 ל-1967 הוא ענף החשמל. הגידול של כ-21 אחוזים, מבטא רק את העובדה שב-1964 היתה ההשקעה נמוכה במיוחד. בשנה האחרונה ירדה ההשקעה בחשמל בשיעור 14 אחוזים, לאחר שעמדה על רמה ממוצעת של כ-100 מיליון ל"י (במחירי 1966) בשנים 1965 ו-1966. היקף ההשקעות תלוי הן בהרחבה מתמדת של רשת החשמל הארצית והן בפרוייקטים גדולים מיוחדים כמו הקמת תחנות חדשות להגדלת כושר הייצור.

¹ עיין גם בפרק "החקלאות" בסעיף 1.

ההשקעה הגולמית בחקלאות, 1960 עד 1967

(מיליוני ל"י — במחירי 1966)

מטעים	הכשרת קרקע ייעור, ניקוז וכדומה	מבני משק ורשתות השקיה פנימיות	מכונות וציוד	גידול במלאי בעלי חיים	סך הכול
1960	48	49	55	43	7
1961	47	37	43	50	13
1962	48	38	37	44	12
1963	46	36	39	36	—
1964	45	40	36	49	3
1965	41	33	29	47	2
1966	32	28	31	47	1
1967	25	37	34	43	13

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

4. המחירים

בדומה לשנת 1966 עלו מחירי ההשקעות באחוז אחד בלבד ב-1967. עלייה זו נובעת מהתייקרותם של המכונות והציוד המיובאים מחו"ל, בעיקר עקב הפיחות בסוף השנה. מחירי ההשקעות בבנייה ובעבודות עפר היו יציבים, כנראה, מאז 1965, למרות הירידה הרבה בביקוש להשקעות אלה.¹ לפי מדדי המחירים של התשומות בבנייה חלה ב-1967 עלייה קלה במחירי החומרים, שקווצה ע"י ירידה של כאחוז אחד בשכר העבודה. אולם, יש לזכור, שמדד זה אינו מייצג את השכר ששולם בפועל אלא רק את התעריפים הרשמיים. ניתן להניח, שהשכר למעשה ירד יותר לאחר שבשנת 1967 בוטלו אותם התשלומים מעל לתעריף שעדיין נשארו אחרי ההתאמות לתעריף ב-1966. רווחי הקבלנים אינם מיוצגים כלל במדד זה.

5. מלאי ההון במשק

הרכב התוספת למלאי ההון הגולמי ב-1967 תואם את המגמה ארוכת הטווח של השינויים במבנה מלאי ההון בענפי המשק. בהתפתחות זו בולטת בעיקר הירידה במשקל מלאי ההון בחקלאות ובשנים האחרונות גם בתעשייה. משתקפת כאן הירידה התלולה בחלקם של ענפים אלה בהשקעה הגולמית בין 1960 ל-1967 וערך הגרט² הגבוה במיוחד בענפים אלה. בין תחילת שנת 1960

¹ עיין גם בפרק "הבנייה" בסעיף תשומות ומחיריהן.

² ערך הגרט — המייצג את הנכסים שיצאו ממעגל הייצור בגלל התיישנות — מתבסס על הערכה של אורך החיים הכלכלי של נכסי ההון לפי סוגיהם. משמעות האומדן לגבי שנה מסוימת מוגבלת ומבטאת סדרי גודל בלבד. להסברים והסתייגויות נוספים למונח זה ואחרים המוזכרים כאן, ראה א"ל געתון, הון, תפוקה ותעסוקה בישראל, בנק ישראל, 1961, פרק א'.

ההשקעה הגולמית בנכסים קבועים לפי סוג הנכס, 1962 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת					1967	1966	1965	1964	1963	1962	
1967	1966	1965	1964	1963							
(מיליוני ל"י, מחירי 1966)											
(אחוזים)											
-32	-20	7	11	-1	528	781	974	909	819	828	בתי מגורים
-25	-13	17	22	24	308	410	472	402	329	265	מבנים שלא למגורים
2	-17	-4	6	12	372	363	439	459	435	389	עבודות בנייה ועפר אחרות
-22	-18	6	12	7	1,208	1,554	1,885	1,770	1,583	1,482	סך כל המבנים ועבודות העפר
23	-20	-22	20	-16	75	61	76	98	82	98	נכסי השקעה מייצור חקלאי
-15	-17	6	21	3	506	595	716	674	558	542	מכונות וציוד
-39	-26	-2	27	34	83	137	186	190	150	112	כלי רכב
-4	-49	-47	250	-24	45	47	92	175	50	66	אניות ומטוסים
-20	-19	2	20	5	1,917	2,394	2,955	2,907	2,423	2,300	סך כל ההשקעה בנכסים קבועים

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ה' - 12

מלאי ההון הגולמי במשק לפי הענף, 1967

(מיליוני ל"י — במחירי 1966)

הענף	מלאי ההון בסוף 1966	ההשקעה הגולמית ב"1967	הגרט ב"1967	התוספת למלאי ההון ב"1967	מלאי ההון בסוף 1967	משקל הענף במלאי ההון בסוף :		השינוי במשקל הענף בין 1959 ל"1967	משקל הענף בתוספת למלאי ההון ב"1967
						1959	1967		
חקלאות	3,307	152	63	89	3,396	22	16	-6	9
השקיה	1,546	68	5	63	1,609	9	8	-1	7
תעשייה ובנייה *	4,699	236	158	78	4,777	26	23	-3	8
חשמל	1,210	80	20	60	1,270	7	6	-1	6
תחבורה ותקשורת	4,269	(404) **	124	280	4,549	18	22	+4	29
מסחר ושירותים	4,682	(449)	49	400	5,082	18	25	+7	41
סך כל מלאי ההון (למעט בתי מגורים)	19,713	1,389	419	970	20,683	100	100	—	100
בתי מגורים	11,686	528	13	515	12,201				
סך כל מלאי ההון של נכסים קבועים	31,399	1,917	432	1,485	32,884				

* כולל : תרופות, בנייה, מכרות ומחצבים.

** כולל השקעות בדואר לפי הערכה. הטעות היחסית האפשרית לגבי סך מלאי ההון בענף, בגלל הערכה מקורבת זו, היא קטנה למדי.
המקור : על יסוד אומדני ד"ר א"ל נעתון. להגדרות והסברים ראה : א"ל נעתון : הון תעסוקה ותפוקה בישראל, 1950 עד 1959, בנק ישראל, ירושלים 1961, עמ' 2.

לוח ה' 13

גידול מלאי ההון הריאלי, 1960 עד 1967
(אחוזים)

סך כל מלאי ההון בענפי המשק *	מלאי ההון במגורים	סך כל הנכסים הקבועים	מסחר ושירותים	תחבורה	חשמל	תעשייה ובנייה	חקלאות לרבות השקיה	חקלאות השקיה	
10	8	11	17	11	7	11	8	8	1960
11	9	12	17	17	7	12	8	7	1961
12	11	12	15	12	10	14	8	7	1962
10	10	11	16	12	7	12	7	5	1963
11	10	12	16	21	6	9	5	5	1964
9	9	9	15	16	10	5	4	4	1965
7	7	7	12	9	8	2	3	3	1966
5	4	5	9	7	5	2	3	3	1967

* למעט בתי מגורים.
ה מקור : עיין במקור ללוח ה' 13.

לסוף 1967 ירד משקל מלאי ההון בחקלאות מ-22 ל-16 אחוזים מסך כל מלאי ההון, ומשקל מלאי ההון בתעשייה מ-26 ל-23 אחוזים, (עיין לוח ה' 12). לעומת זאת, חלה עלייה במשקלם של נכסי התשתית במשק, כגון: כבישים, דואר, שירותי מינהל, נמלים ובנייני ציבור שונים.
בשנת 1967 הגיע ערך הגרט ל-40 אחוזים מההשקעה הגולמית בחקלאות ולשני שלישים בקירוב מההשקעה בתעשייה. כתוצאה מהגרט הגבוה ומההשקעות הנמוכות יחסית קיבלו שני ענפים אלה יחד 17 אחוזים בלבד מכלל התוספת למלאי ההון בענפי המשק (למעט דיור). הגרט הגבוה בתעשייה ובחקלאות בשנים האחרונות משקף בעיקר את ההתיישנות של מכוונות וציוד

לוח ה' 14

הגידול במלאי ההון הריאלי למועסק *, 1961 עד 1967
(אחוזים)

הגידול בהון מגורים לנפש	סך כל ענפי המשק **	מסחר ושירותים	תחבורה	תעשייה חשמל ומים	חקלאות לרבות השקיה	
3	6	12	8	3	7	1961
7	6	11	12	2	9	1962
6	7	8	6	6	11	1963
6	6	10	4	6	6	1964
5	8	11	17	7	6	1965
8	10	11	17	11	9	1966
5	12	17	-1	13	11	1967

* נתוני מלאי ההון הם לתחילת השנה ומספר המועסקים הוא ממוצע שנתי. הגידול במלאי ההון למועסק משקף את השינוי במלאי ההון שעמד, בקירוב, לרשות המועסקים בכל שנה.
** למעט בתי מגורים.

שנרכשו באמצע שנות ה-50 כשמשקל שני ענפים אלה בהשקעות בציוד עלה על 50 אחוזים. ערך סך כל הגרט בענפי המשק מגיע ב-1967 ל-30 אחוזים מערך ההשקעה בהשוואה לשיעור של כ-25 אחוזים ב-1966.

הגידול הריאלי של כ-5 אחוזים במלאי ההון הגולמי מסכם גידול של 7-9 אחוזים בתחבורה, מסחר ושירותים ועלייה בכ-2 אחוזים בחקלאות ובחרושת. באופן כללי ניתן לומר, שמשמעות גידול מועט זה, בטווח הארוך, היא האטה באפשרויות להגדלת התוצר בעתיד, לעומת השנים האחרונות. עם זאת הגידול המועט בתפוקה בשנות המיתון הביא לגידול כושר הייצור הבלתי מנוצל במשק. בהקשר זה ניתן לציין, שבסוף 1967 ירד, כנראה, היקפו של מלאי ההון הבלתי מנוצל במשק, לאחר שבמחצית השנייה של השנה הוגבר ניצולו של כושר הייצור ולפחות חלק מהציוד שהיה מובטל ב-1966 הועסק.¹ גרמו לכך הן השימוש הרב בציוד כבד מסוגים שונים ובכלי רכב בזמן המלחמה והן התעוררות הביקוש הכללי במחצית השנייה של השנה.

בשנים האחרונות הודגש הצורך בהגברת הייצוא התעשייתי, תוך שמירה על גידול מתון בייצור לשוק המקומי. אולם בשנים אלו ירד מספר המועסקים בתעשייה, והגידול במלאי ההון בענף זה היה זעום ביותר. גם אם נניח, שהופנה ברובו לייצור לשם יצוא, אין בו כדי להבטיח גידול רב בכושר הייצור לייצוא. אמנם בטווח הקצר ניתן להגדיל את תפוקת הענף אף ללא שינוי במספר המועסקים ובמלאי ההון, על ידי שימוש בכושר ייצור בלתי מנוצל המצוי בענף או בעזרת שינויים טכנולוגיים. אולם מטבע הדברים מוגבל הניצול של גורמים אלה, בעיקר אם נביא בחשבון את המצב בשנת 1967 בה נעשה שימוש גובר לפחות בחלק מכושר הייצור שהיה מובטל ב-1966.² ייתכן, אם כך, שההאטה הניכרת בגידולו של מלאי ההון בתעשייה עלולה להיות מגבלה להתרחבות מהירה של הייצור והיצוא בשנים הקרובות.

6. ההשקעה במלאי חומרים ומוצרים

בשנת 1967 חלה ירידה ניכרת בהשקעה במלאי³, שכללה את כל ענפי המשק. זו הפעם הראשונה, היתה ההשקעה במלאי שלילית והסתכמה ב-66- מיליון ל"י במחירים שוטפים, לעומת עלייה במלאי ב-110 מיליון ל"י בשנת 1966 וב-100 מיליון ל"י בממוצע בשנים 1960 עד 1965. הירידה הבולטת ביותר היתה במלאי המזון של משרד המסחר והתעשייה, ההשקעה במלאי מזון היתה כ-35 מיליון ל"י (במחירים שוטפים), לעומת כ-27 מיליון ל"י בשנת 1966. לירידה זאת שני גורמים עיקריים:

(א) ירידה ביבוא בשר ממזרח אירופה.

(ב) צריכה נוספת של מוצרי מזון חיוניים, בעיקר קמח וסוכר, שנבעה מהשטחים המוחזקים. נוסף על הירידה הגדולה במלאי הממשלתי היתה ירידה גם במלאי הסקטור הפרטי. המלאי בתעשייה ירד ב-3 אחוזים⁴ בקירוב, לאחר עלייה של 7 אחוזים ב-1966. ירידה בשיעור דומה היתה גם בענף המסחר הסיטוני.

ההשקעה במלאי חומרי גלם לבנייה הסתכמה ב-10- מיליון ל"י בקירוב. ירידה זאת יש לייחס להאטה הניכרת בפעילות ענף הבנייה.

¹ שיעור הגידול של התוצר ברבע האחרון של השנה עלה במידה רבה על העלייה המתאימה במלאי ההון ובתשומת העבודה.

² עיין בפרק "התעשייה" בסעיף ההשקעה.

³ ההשקעה במלאי בשנה מסוימת נאמדת כשינוי הפיזי במלאי בין תחילת השנה לסופה, כשהוא מוערך במחירים הממוצעים של השנה, ואינה שווה לשינוי בערך המלאי שעליו מדווחים המפעלים. ההפרש בין שני גדלים אלה תלוי בשינויים במחירים במשך השנה.

⁴ מהימנות אומדן זה נמוכה ביותר. הוא מבוסס על סקר מוקדם שבמסגרתו מספר קטן של מפעלים, ונסיון העבר הוכיח שקיימות הטיות חזקות בתשובות המפעלים ביחס לסעיף זה, כשהם נשאלים עליו מיד לאחר גמר השנה.

אחוז המימון הציבורי ברוטו בהשקעות, 1960 עד 1967

1967	1966	1965	1964	1963	1962	1961	1960	
97	89	92	93	87	75	81	84	חקלאות והשקיה
49	11	7	11	29	24	36	39	חרושת ובנייה
*100	55	24	13	21	11	10	50	מכרות ומחצבים
19	23	38	30	23	26	8	5	חשמל
77	70	54	38	45	48	56	77	תחבורה ותקשורת
67	53	43	47	46	44	42	57	מסחר ושירותים
63	36	33	36	30	36	29	38	מגורים
68	48	40	39	41	41	43	54	סך כל הענפים

* המילות שנתנה הממשלה לתברית בענף מכרות ומחצבים בשנת 1967 עלו על ההשקעות שביצעו החברות הללו, גראה, שחלק מהסכום הופנה להחזרת חובות ותשלומים אחרים.
ה מ כ ו ר : נתוני ההשקעות — הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
נתוני המימון הציבורי — אומדני בנק ישראל.

7. המימון הציבורי של ההשקעות

חלקו של המימון הציבורי¹ בכלל ההשקעות במשק עלה במידה ניכרת בשנת 1967 והגיע לשני שלישים, לאחר שעמד על רמה של 48 אחוזים בשנת 1966 ו-40 אחוזים בממוצע בשנים 1961 עד 1966.

העלייה הגדולה באחוז המימון הציבורי של ההשקעות נבעה מירידה חריפה בהשקעות, מצד אחד, ומעלייה של 17 אחוזים במימון הציבורי, מצד שני. העלייה במימון הציבורי נבעה כולה מעלייה במילות ומענקים שנתנה הממשלה למטרות השקעה, ואילו השקעות הרשויות המקומיות ירדו, ובמימון הניתן ע"י הסוכנות לא חל שינוי. העלייה באחוז המימון הציבורי חלה בכל ענפי המשק ובעיקר יש להדגיש את העלייה בחרושת, במכרות ובדירור. עלייה זאת התבטאה כולה בהגדלת ההלוואות לחברות הציבוריות בשיעור של 44 אחוזים ובגידול של 17 אחוזים בהלוואות שנתנה הממשלה לסקטור הפרטי ולמשקי הבית. יש לציין, שעלייה זו אינה מבטאת בהכרח גידול במשקל הסקטור הציבורי בהכוננת ההשקעות במשק. בשנים האחרונות ניתן חלק גדול מהמימון מצד מוסדות כספיים, המגיסים הון ממקורות שונים, כגון הנפקת אגרות חוב לקופות גמל וקבלת מילות מחו"ל. לממשלה השפעה רבה על מוסדות אלו הן לגבי מקורות ההון והן לגבי ייעודו — ולא דווקא באמצעות ההון שהיא מעמידה לרשותם במישרין. כך שהשפעתה של הממשלה על מימון ההשקעות הינה מקיפה יותר מהמימון הישיר שהיא נותנת.

8. ההשקעה הגולמית לפי אזורים

בשנים האחרונות עלה משקלה של אוכלוסיית "אזורי הפיתוח"² בכלל האוכלוסייה: מ-33 אחוזים בתחילת 1963 ל-35 אחוזים בתחילת 1967, אולם חלקם של אזורי הפיתוח בתוספת

¹ כלומר, ההשקעות שמבצע הסקטור הציבורי במישרין (כגון כבישים וגמלים) וכן הלוואות הניתנות לצורכי השקעה, במישרין או באמצעות בנקים ומוסדות כספיים. יש לזכור, כי במקרים רבים אין חפיפה, מבחינת הזמן, בין מתן המימון לביצוע ההשקעה בפועל.
² האזורים המוגדרים כ"אזורי פיתוח" הם: מחוזות ירושלים, הצפון והדרום.

ההשקעה הנולמית בנכסים קבועים לפי המחוז, * 1963 עד 1966

(אחוזים)

מזה: בתי מגורים				סך כל ההשקעה בנכסים קבועים*				
1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963	
9	8	7	9	9	8	7	7	ירושלים
14	11	12	10	15	14	14	17	הצפון
11	13	13	13	16	17	19	18	הדרום
34	32	32	32	40	39	40	42	סך כל "אזורי הפיתוח"
12	13	15	13	17	17	15	15	חיפה
21	20	20	19	17	18	18	16	המרכז
33	35	33	36	26	26	27	27	תל-אביב
66	68	68	68	60	61	60	58	סך כל "אזורי המרכז"
100	100	100	100	100	100	100	100	כל הארץ

* אינו כולל נכסים נידים — כלי רכב, אניות ומטוסים.
ה מקור: הרשות לתכנון כלכלי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד החקלאות ובנק ישראל.

האוכלוסייה לא הגיע אף למחצית; בשנים 1963 עד 1966 נוספו 326 אלף נפש לאוכלוסיית המדינה, מתוכם קיבלו אזורי הפיתוח 46 אחוזים בלבד.

בשנים 1963 עד 1966 בוצעו כ-40 אחוזים מההשקעות בנכסים קבועים¹ באזורי הפיתוח ו-60 אחוזים ב"אזורי המרכז"². קיים הבדל ניכר בין התחלקות ההשקעות בדיוור לבין התחלקות ההשקעות בענפי המשק האחרים. בעוד שההשקעה לנפש בדיוור היתה נמוכה באזורי הפיתוח מאשר באזורי המרכז, הרי ההשקעות בענפי המשק האחרים לנפש היו גבוהות במידת מה מאשר באזורי המרכז. כמחצית מכלל ההשקעות בענפי המשק האחרים בוצעו באזורי הפיתוח.

משקלם של אזורי הפיתוח בתוספת ההשקעות בדיוור הסתכם ב-32 אחוזים בלבד. הפער בהשקעה בדיוור לנפש מייצג את ההבדלים הגדולים ברמת הדיוור, בין אזורי הפיתוח לאזורי המרכז. הבדלים אלה מתבטאים בשטח הבנייה למגורים לנפש ובטיב הבנייה. בעיקר בולט הפער בין מחוז הדרום ומחוז תל אביב. שני מחוזות אלה קיבלו כל אחד 22 אחוזים מתוספת האוכלוסייה בשנים 1963 עד 1966, אולם בעוד שבמחוז תל אביב בוצעו 34 אחוזים מתוספת ההשקעות בדיוור בתקופה זו, בוצעו במחוז הדרום 13 אחוזים בלבד.

משקלו הגבוה של מחוז תל אביב בהשקעות ניכר גם בענפי המשק האחרים. במשך השנים 1963 עד 1966 בוצעו במחוז תל אביב כ-27 אחוזים מכלל ההשקעות בנכסים קבועים. עיקר ההשקעות בתל אביב הם בענפי הדיוור, השרותים והחרושת.

במחוזות הצפון והדרום בוצעו, בשנים האחרונות, בעיקר השקעות תשתית. במחוז הצפון היה עיקר ההשקעה בהשקיה ותקלאות ובמחוז הדרום בנמל אשדוד ובמכרות. הירידה במשקלו של מחוז הצפון בהשקעות מקורה בסיום עבודות המוביל הארצי ובירידה המתמדת בהשקעות ענף החקלאות, המתרכזות בעיקר בצפון. הסיבה לירידת משקלו של מחוז הדרום נעוצה בסיום מרבית עבודות הבנייה באשדוד ובנמלה וכן מירידת ההשקעות בענף המכרות. יצוין כי מרבית ההשקעות במחוז הדרום בכל הענפים למעט מכרות, בשנים האחרונות בוצעו באשדוד.

¹ למעט כלי רכב, אניות ומטוסים.

² האזורים המוגדרים כ"אזורי מרכז" הם: מחוזות תל אביב, חיפה והמרכז.